

Analiza nowelizacji ustawy o kołach gospodyń wiejskich z dnia 11 października 2024 r. (Dz.U.2023.1179 t.j. z dnia 21.10.2024 r.)

W dniu 22 października weszła w życie ustawa z dnia 11 października 2024 r. o zmianie ustawy o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U.2023.1179 t.j. z dnia 22.06.2023 r.) (zwaną dalej „ustawa o kołach gospodyń wiejskich” lub „ustawa o k.g.w.”) oraz ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz.U.2024.1560 z dnia 21.10.2024 r.).

Na obszarze Polski w Krajowym Rejestrze Kół Gospodyń Wiejskich zarejestrowanych jest obecnie ok. 15,8 tys. kół gospodyń wiejskich zgodnie z ustawą z 2018 r., ok. 2,5 tys. kół działających na podstawie ustawy z 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz. U. z 2024 r. poz. 263) oraz ok. 500 kół działających na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261)¹.

Ustawa o kołach gospodyń wiejskich definiuje koło jako dobrowolną, niezależną od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną społeczną organizacją mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich, która ponadto reprezentuje interesy i działa na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin, a także wspiera wszechstronny rozwój terenów wiejskich. Koła gospodyń wiejskich mają na celu prowadzić działalność społeczno-wychowawczą i oświatowo-kulturalną w środowiskach wiejskich, wpierać rozwój przedsiębiorczości kobiet, upowszechniać i rozwijać formy współdziałania, gospodarowania i racjonalne metody prowadzenia gospodarstw domowych oraz rozwijać kulturę ludową, w tym w szczególności kulturę lokalną i regionalną. Jak wynika z powyższego, koła gospodyń wiejskich pełnią istotną rolę na obszarach wiejskich, stanowiąc tym samym niemały element działalności w obszarze III sektora w Polsce.

Pozycja ustrojowa kół gospodyń wiejskich (zwanymi dalej „KGW” lub „kołem gospodyń wiejskich”) została uregulowana w ustawie o kołach gospodyń wiejskich, tym samym wprowadzono trzecią – poza kołami gospodyń wiejskich przy kółkach rolniczych i kołami gospodyń wiejskich zarejestrowanymi jako stowarzyszenia – formę organizacyjną działającą

¹ Ocena skutków regulacji, projekt ustawy o zmianie ustawy o kołach gospodyń wiejskich oraz ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, druk nr 655

KIPR

pod nazwą kół gospodyń. Wprowadzenie ustawy miało na celu doprecyzowanie i ujednoczenie funkcjonowania kół gospodyń wiejskich. Przed wejściem w życie wspomnianej ustawy, koła gospodyń wiejskich działały na podstawie ustawy z dnia 8.10.1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, a celem ich funkcjonowania była obrona praw, reprezentacja interesów i działanie na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin.

Koło gospodyń może działać w formie stowarzyszenia. Wpisu do rejestru dokonuje Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Koło posiada osobowość prawną i podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich. Zobligowany jest on również do wydania decyzji o wpisie związku kół do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich oraz do wydania zaświadczenia o tego rodzaju wpisie².

Z inicjatywą założenia koła gospodyń wiejskich może wystąpić co najmniej 10 osób, których miejscem zamieszkania jest wieś będąca terenem działalności koła, sołectwo położone w granicach administracyjnych miasta albo miasto do 5000 mieszkańców. Członkiem koła gospodyń wiejskich może być każda osoba, który ukończyła 18 lat. Wartym odnotowania jest fakt, że ustawodawca także nie wyklucza, aby członkami koła byli także mężczyźni. Osoby te uchwalają statut koła gospodyń wiejskich oraz wybierają komitet założycielski. Statut Kół Gospodyń Wiejskich powinien określać m.in. nazwę i siedzibę koła, podmiotowy i terytorialny zakres działania koła, cele i zadania koła oraz środki ich realizacji, zakres i przedmiot działalności zarobkowej prowadzonej przez koło, sposób nabywania i utraty członkostwa oraz przyczyny utraty członkostwa w kole, sposób ustanawiania i regulowania składek członkowskich, organy koła, ich kompetencje, okres kadencji oraz tryb ich wyboru i odwoływania przed upływem kadencji, majątek koła oraz sposób dysponowania tym majątkiem, tryb zmiany statutu koła.

Jak zostało wspomniane na początku, w Polsce obecnie funkcjonują koła gospodyń wiejskich na podstawie ustawy o kołach gospodyń wiejskich z 9 listopada 2018 r., w oparciu o ustawę z 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz. U. z 2024 r. poz. 263) a także ok. 500 kół działających na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261). Zmiany wprowadzone

² Kobylski Piotr, Śwital Paweł, Koła Gospodyń Wiejskich jako instrument aktywności lokalnej – aspekty prawne i finansowe działalności, ST 2023/3/39-47

KIPR

ustawą z dnia 11 października 2024 r. (Dz.U.2024.1560 z dnia 21.10.2024 r.) o zmianie ustawy o k.g.w. oraz ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników mają na celu zrównanie praw różnych organizacji mieszkańców wsi w zakresie dostępu do rozwiązań ustawy o kołach gospodyń wiejskich. Zmiany mają umożliwić przyznanie dotacji także KGW działającym na podstawie ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz. U. z 2024 r. poz. 263) pobieranie dotacji ze źródeł (środków) publicznych, także w miejscowościach, gdzie siedzibę ma KGW widniejące w rejestrze KGW prowadzonym przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, tj. działające na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich. W tym celu konieczne było nadanie osobowości prawnej KGW, które takiej osobowości prawnej nie posiadają.

Dlatego też zmodyfikowano art. 34 ustawy o k.g.w. dodając ustęp 8, zgodnie z którym koło gospodyń wiejskich, działające na podstawie przepisów ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, z chwilą wpisu do rejestru nie traci statusu społeczno-zawodowej organizacji rolników i jest zrzeszone w:

- 1) gminnym związkowi rolników, kółek i organizacji rolniczych, jeżeli działało jako wyodrębniona jednostka organizacyjna kółka rolniczego zrzeszonego w takim związku;
- 2) wojewódzkim związkowi rolników, kółek i organizacji rolniczych, jeżeli działało jako wyodrębniona jednostka organizacyjna kółka rolniczego zrzeszonego w takim związku albo działało jako samodzielne koło na podstawie regulaminu rejestrowanego w wojewódzkim związku rolników, kółek i organizacji rolniczych;
- 3) Krajowym Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych, jeżeli działało jako wyodrębniona jednostka organizacyjna kółka rolniczego zrzeszonego w takim związku.

KIPR

Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy³ zmiana ta zakłada wprowadzenie mechanizmu ochrony dorobku wieloletniej działalności kół gospodyń wiejskich-kółek rolniczych (dalej „KGW-KR”) w strukturach kółek rolniczych (jako wyodrębnione jednostki organizacyjne kółek rolniczych, ewentualnie samodzielne kółko rolnicze będące KGW, tam gdzie nie było kółka rolniczego), przez możliwość dalszego bycia częścią organizacji działających na podstawie ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników.

W projekcie ustawy wprowadzono możliwość prowadzenia przez KGW-KR działalności na podstawie dwóch ustaw jednocześnie (ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich oraz ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników).

Aktualnie, zgodnie z brzmieniem art. 4 ust. 1 ustawy o kołach gospodyń wiejskich na terenie jednej wsi może mieć siedzibę jedno koło gospodyń wiejskich. Co warte zaznaczenia, ustawa z 11 października 2024 r. o zmianie **wprowadza wyjątek od stosowania art. 4 ust. 1** ustawy o kołach gospodyń, którym **jest umożliwienie działania KGW-KR w miejscowości, w której siedzibę posiada inne KGW.**

Za wprowadzeniem tego rozwiązania przemawiają liczne przypadki, gdzie istniejące KGW-KR nie zgłosiło chęci zarejestrowania w terminie miesiąca od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o k.g.w. a teraz nie może uzyskać wpisu do rejestru, ponieważ w danej miejscowości działa już inne KGW.

Wartym zaznaczenia jest, że powyższa zmiana nie wprowadza pełnej swobody, tj. nie pozwala na tworzenie nieograniczonej liczby KGW na danym terenie, lecz dopuszcza wyjątek dla KGW, które prowadziły działalność w chwili wejścia w życie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich, w tym KGW-KR, aby chronić wieloletni dorobek działalności tych organizacji. Powyższy przepis gwarantuje równe traktowanie wszystkich KGW, z uwagi na liczne postulaty, które były w związku z tym zgłaszane do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

³ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz. U. z 2023 r. poz. 1179)

KIPR

KONFEDERACJA INICJATYW POZARZĄDOWYCH RZECZYPOSPOLITEJ

W celu dostosowania rozwiązań wprowadzanych do ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o k.g.w. wprowadzono zmiany dostosowujące w art. 3 oraz w art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników. Co w konsekwencji pozwoli na formalną kontynuację współpracy koła gospodyń wiejskich z organizacją, w ramach której zostało utworzone i dotąd prowadziło swoją działalność.

Powyższe rozwiązania wprowadzone do ustawy o k.g.w. mają teoretycznie na celu umożliwienie organizacjom zbliżonym funkcjonowaniem do kół gospodyń wiejskich, działających dotychczas na podstawie innych przepisów do składania wniosków o pomoc finansową z budżetu państwa (na podstawie art. 23a ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o k.g.w.), na jaką mogą liczyć KGW działające na podstawie tej ustawy.

Należy mieć jednak na uwadze, że kółka rolnicze stworzone na podstawie ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (Dz.U.2024.1560 z dnia 21.10.2024 r.) z uwagi na potrzebę zapewnienia należytej reprezentacji zawodowych i społecznych interesów rolników indywidualnych wobec organów państwowych oraz państwowych i społecznych jednostek organizacyjnych działających na rzecz wsi i rolnictwa, jak też udziału w decydowaniu o sprawach związanych z rozwojem indywidualnych gospodarstw rolnych i postępem społecznym na wsi. Zatem jak wynika z samej preambuły ustawy, kółka rolnicze mają odmienne cele do realizacji niż koła gospodyń wiejskich utworzone na podstawie ustawy o k.g.w. Zgodnie z art. 4 ww. ustawy organizacje rolników, reprezentując potrzeby oraz interesy zawodowe i społeczne rolników indywidualnych, uczestniczą m.in. w kształtowaniu i realizacji polityki rolnej i społecznej w zakresie: rozwoju i ochrony własności indywidualnych gospodarstw rolnych, gospodarki ziemią, ochrony gruntów rolnych, gospodarki wodnej, nasiennictwa i hodowli zwierząt, infrastruktury rolniczej i społecznej wsi, ochrony środowiska naturalnego, rzeczowych ubezpieczeń rolnych, systemu kredytowego i podatkowego w stosunku do indywidualnych gospodarstw rolnych, ochrony zdrowia ludności wiejskiej, zabezpieczenia socjalnego mieszkańców wsi, rozwoju oświaty, kultury, sportu oraz turystyki na wsi. Nadto uczestniczą w ustalaniu poziomu i zasad kształtowania cen na środki produkcji rolniczej i usług dla rolnictwa, określaniu wielkości i zasad zaopatrzenia gospodarstw indywidualnych w środki produkcji oraz w ocenie ich jakości, ustalaniu warunków kontraktacji oraz cen skupu i sprzedaży produktów rolnych, usług

KIPR

produkcyjnych dla rolnictwa i usług dla ludności wiejskiej oraz norm i zasad klasyfikacji produktów rolnych, ustalaniu zasad i warunków kooperacji w rolnictwie oraz opracowywaniu planów społeczno-gospodarczych w części dotyczącej wsi i rolnictwa, a także planów zagospodarowania przestrzennego gmin i wsi.

Natomiast koło gospodyń wiejskich może działać jako jednostka organizacyjna kółka rolniczego. Takie koło działa na podstawie Ustawy z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników. Jest dobrowolną, samorządną, niezależną od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego organizacją społeczno-zawodową rolników. Koło gospodyń wiejskich, które jest jednostką organizacyjną kółka działa na podstawie własnego regulaminu, który nie może być sprzeczny ze statutem kółka rolniczego. Posiada też swoją reprezentację we wszystkich statutowych organach kółka rolniczego.

Do kół gospodyń wiejskich zakładanych w ramach kółka rolniczego stosuje się przepisy dotyczące zakładania kółek rolniczych. Zgodnie z nimi należy spotkać się w gronie, co najmniej 10 osób, z czego przynajmniej 8 powinno być rolnikami lub pełnoletnimi członkami rodzin rolników. Zebranie musi zostać zaprotokołowane. Kobiety, będące członkami założycielami koła, wybierają spośród siebie komitet założycielski oraz uchwalają regulamin działalności koła. Następnie wybierają władze k.g.w. Wskazane jest wyłonienie/powołanie: zarządu koła, przewodniczącej, wiceprzewodniczącej, sekretarza, skarbnika oraz komisji rewizyjnej, jednak to jakie organy będą w kole gospodyń powinno być sprecyzowane w regulaminie koła. Co warte odnotowania, koła gospodyń wiejskich w oparciu o ustawę o społeczno-zawodowych organizacjach rolników mogą funkcjonować zarówno jako koło samodzielne gospodyń wiejskich albo jako jednostka organizacyjna kółka rolniczego. Nowelizacja ustawy o k.g.w. zakłada, że kółka rolnicze-koła gospodyń mogą zostać wpisane do KRKGW w miejscowości, gdzie ma siedzibę inne Koło, uprzednio wpisane do KRKGW. Zmianę tą można dwójnasób. Z jednej strony zmiana obowiązująca od 22 października 2024 r. pozwala zarejestrować we wspomnianym rejestrze koło, które funkcjonowało jako kółko rolnicze lub jego jednostka organizacyjna przed wejściem w życie ustawy o kołach gospodyń wiejskich jako drugie koło działające na jednym terenie, bowiem to umożliwia im staranie się o dotację na swoją działalność. Jednak z drugiej strony prowadzi do tworzenia dwóch podobnych organizacji, zajmujących się tą samą działalnością

KIPR

na tym samym terenie, co może ale nie musi powodować większej kooperacji wspomnianych organizacji. Ponadto nie można zapomnieć, że po wejściu w życie ustawy z 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich, koła gospodyń działające w oparciu o ustawę o społeczno-zawodowych organizacjach rolników mogły zostać wpisane do KRKGW jeśli dostosowały statuty do wymagań ustalonych w ustawie o kołach gospodyń wiejskich i wystąpiły z wnioskiem o dokonanie wpisu koła gospodyń wiejskich do KRKGW zgodnie z przepisami ustawy o kołach gospodyń wiejskich, a więc nie można tej ścieżki ocenić jako skomplikowanej. Część kół jednak nie skorzystała z takiej możliwości tym samym pozbawiając się sama możliwości ubiegania się o dofinansowanie swojej działalności. W konsekwencji koła gospodyń wiejskich, które dostosowały się do nowej ustawy i wpisały się do KRKGW po wejściu w życie ustawy z 9 listopada 2018 r., można zaryzykować stwierdzenie, że nie zostały docenione i obecnie trudniej im będzie pozyskać środki na działalność, a zwłaszcza tym na terenie, których umożliwiono działalność drugiego koła rolniczego-koła gospodyń wiejskich.

Zgodnie z art. 23a ust.1 ustawy o k.g.w., KGW może otrzymać z budżetu państwa pomoc finansową przeznaczoną na realizację zadań, o których mowa w art. 2 ust. 3 związanych z działaniami na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin oraz wspierającymi wszechstronny rozwój terenów wiejskich. Pomoc ta jest przyznawana kołu gospodyń wiejskich jeden raz w danym roku.

Taka pomoc jest przyznawana na wniosek KGW, w drodze decyzji, przez kierownika biura powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa właściwego ze względu na siedzibę tego koła.

Należy zaznaczyć, że w art. 36c ustawy o k.g.w. maksymalny limit wydatków budżetu państwa będących skutkiem finansowym ustawy w latach 2024-2033 został ustalony łącznie na 1 750 000 000 zł. W art. 36c ust. 2 wskazano, że Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa monitoruje wykorzystanie limitu wydatków, o których mowa w ust. 1, w danym roku oraz w przypadku zagrożenia przekroczenia tego limitu wdraża mechanizm korygujący określony w art. 23a ust. 5. Do tego ustępu, w toku procesu legislacyjnego, została zgłoszona poprawka przez posła Annę Gębicką, która wносиła o to, aby w art. 1 w pkt 7, w art. 36c w ust. 2 wyrazy „wdraża mechanizm korygujący określony w art. 23a ust. 5” zastąpić wyrazami „występuje do ministra właściwego do spraw rozwoju wsi o

zwiększenie puli środków do kwoty maksymalnej określonej w art. 36c ust. 1³⁴. Taki mechanizm wprowadziłby większą elastyczność i bezpieczeństwo zabezpieczenia środków na działalność kół gospodyń wiejskich w sytuacji, w której wnioski o dotacje przekroczyłyby wskazaną kwotę, co jest bardzo możliwe z uwagi na większość ilość podmiotów mogących ubiegać się o te środki.

Warto zaznaczyć, że omawiane zmiany legislacyjne zostały wprowadzone z pominięciem § 21 pkt 2 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2022 r. poz. 348 oraz z 2024 r. poz. 757), bowiem procedowanie bez pominięcia tego przepisu uniemożliwiłoby wypłatę zabezpieczonych środków dla KGW. Niniejsza nowelizacja ustawy weszła w życie w trzeciej dekadzie października 2024 r., w związku z tym rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 sierpnia 2021 r. w sprawie pomocy finansowej z budżetu państwa dla kół gospodyń wiejskich (Dz. U. poz. 1438 oraz z 2023 r. poz. 543) zostało niezwłocznie nowelizowane, aby umożliwić organizacjom działającym na podstawie zmienionej ustawy o k.g.w. uzyskanie pomocy finansowej, ponieważ dostępne środki na pomoc finansową dla KGW muszą być wydatkowane nie później niż w tym roku (zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem KGW mogą składać wnioski o pomoc finansową do dnia 30 września 2024 r.). Obecnie, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 października 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie pomocy finansowej z budżetu państwa dla kół gospodyń wiejskich (Dz. U. poz. 1438 oraz z 2024 r. poz. 1590) po dniu 30 września, termin składania wniosków o przyznanie pomocy wskazany w informacji, o której mowa w art. 23a ust. 6 tej ustawy, nie może upływać później niż dnia 29 listopada 2024 r.⁴. Taki sposób przebiegu procesu legislacyjnego należy uznać za nieprawidłowy. Stan prawny dotyczący działalności kółek rolniczych-kół gospodyń istniał w takim kształcie od 2018 r., a więc nie wiadzieć czemu proces legislacyjny został przeprowadzony dość szybko bez stosownych konsultacji społecznych, co należy ocenić negatywnie.

Inną istotną zmianą, którą wprowadzono w art. 25 ustawy o k.g.w. jest zniesienie instytucji Pełnomocnika rządu do spraw lokalnych inicjatyw społecznych i przekazanie części jego zadań ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi.

⁴ Sprawozdanie Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o kołach gospodyń wiejskich oraz ustawy o społeczno-zawodowych organizacjach rolników (druk nr 655)

KIPR

Podsumowując powyższe, wprowadzone w ustawie o k.g.w. z 9 listopada 2018 r. zmiany należy oceniać względnie pozytywnie jednak w konsekwencji wprowadzonych zmian istnieje ryzyko szybszego wyczerpania środków na działalność kół gospodyń wiejskich oraz funkcjonowanie dwóch zbliżonych a nawet tożsamyh działalnością organizacji na terenie jednego obszaru może skutkować pojawieniem się niepotrzebnej rywalizacji o środki finansowe co może negatywnie odbić się na lokalnej, zaangażowanej w działalność społeczności. Choć teoretycznie zrównanie prawnej pozycji organizacji rolniczych działających na podstawie ustawy z 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników na podstawie ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach z kołami gospodyń wiejskich działających na podstawie ww. ustawy pozwala zakończyć funkcjonujące przez pewien czas niesprawiedliwe traktowanie organizacji rolniczych niedziałających formalnie jako koło gospodyń wiejskich a przez to niemogących ubiegać się o dofinansowania na rzecz swojej działalności, która de facto niczym nie różniła się od zadań realizowanych przez koła gospodyń wiejskich to jednak należy pamiętać, że kółka rolnicze-koła gospodyń miały możliwość wpisania się do KRKGW i zdecydowana większość tych kół tak postąpiła i została objęta ustawą z 9 listopada 2018 r. o k.g.w. Zatem można uznać, że brak podporządkowania się nowej regulacji prawnej został niejako „nagrodzony” poprzez zrównanie tych jednostek ze statusem kół gospodyń wiejskich działających w oparciu o ww. ustawę.

Mimo powyższych obaw należy mieć nadzieje, że takie zmiany przyczynią się do zaangażowania społeczności wiejskiej w działalność na rzecz lokalnego środowiska, co w konsekwencji będzie przyczyniać się do rozwoju III sektora w Polsce i będzie dobrym przykładem samoorganizacji dla środowisk wiejskich.